

**ULUSLARARASI İNSANCIL HUKUK VE
SORUMLULUK HUKUKU ÇERÇEVESİNDE
SURIYE'DEKİ SİLAHLI ÇATIŞMALARIN
ANALİZİ**

Murat ESMER

FİLİZ KİTABEVİ
İSTANBUL
2022

AĞUSTOS 2022

ISBN: 978-975-368-760-7

BASKI

Kiraz Medya Sanayi ve Ticaret A.Ş
Matbaacı Sertifika Numarası: 40162

YAYINLAYAN

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Cemal Yener Tosyalı Cad. No: 57/A (113)
Vefa-Fatih/İSTANBUL
Tel: (212) 527 0 718
(850) 441 0 359
Faks: (212) 519 20 71

www.filizkitabevi.com
bilgi@filizkitabevi.com
Yayıncı Sertifika Numarası: 48596

Copyright© Bu kitabın Türkiye'deki yayın hakları Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve paragrafı kısmen veya tamamen ya da özet halinde, fotokopi, faksimile veya başka herhangi bir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz. Normal ölçüyü aşan iktibaslar yapılamaz. Normal ve kanuni iktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

ÖNSÖZ

Tez yazım sürecini yaşayan her insanın tecrübe ettiği üzere, söz konusu süreç genellikle stres ve belirsizlik içerir. Tezi yazan kişinin bu süreci çevresindeki insanların desteği olmadan atlatabilmesi oldukça zordur. Kişisel olarak ben de çevremdeki insanların desteği olmadan bu süreci tamamlayamazdım. Bu nedenle, yeterli olmayacağımı bilerek onlara teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Başta anne ve babama, tüm öğretim hayatım boyunca beni koşulsuz olarak destekledikleri için çok teşekkür ederim. Emeklerinin karşılığını hiçbir zaman ödeyemem. Ablam Mine'ye manevi desteğinin yanı sıra, tez çalışması için önem taşıyan kaynaklara basılı ve elektronik olarak ulaşmamda sağladığı katkılar için çok teşekkür ederim.

Tez savunma jürisinde yer alan Prof. Dr. Müslüm AKINCI, Doç. Dr. Ali Hakan EVİK, Dr. Öğr. Üyesi Deniz TEKİN APAYDIN, Doç. Dr. Galip Engin ŞİMŞEK ve Doç. Dr. Gökhan GÜNEYSU hocalarıma, tezin son halini almasını sağlayan yapıcı eleştirileri ve değerli katkıları için çok teşekkür ederim. Tez çalışmamın kitap olarak basılması sürecinde, jüri üyesi sayın hocalarımdan değerli önerileri doğrultusunda ufak bazı düzeltmeler yapılmış olmakla birlikte esas itibarıyla tezlerin savunulduğu şekilde basılması geleneğine sadık kalınmıştır.

Doktora sürecinin başından itibaren benzer yollardan geçtiğimiz kürsü arkadaşım Uğur KAYNAKÇIOĞLU'NA tüm bu süreçteki desteği, sıkıştığım anlarda çalışmalarımı daha rahat yapabilmem için sağladığı alan ve dertleşmelerimiz için teşekkür ederim.

Tez yazım sürecinin stresi ve yalnızlığını arttıran karantina döneminde, stresimi azaltan ev arkadaşım ve kedim Lulu'ya ve tüm bu süreçte yaptığım huysuzlukları anlayışla karşılayarak beni her koşulda destekleyen Selin'e yeterli olmayacağımı bilerek çok teşekkür ederim.

Kazasker - 2022

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR LİSTESİ.....	IX
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SURİYE’DEKİ SİLAHLI ÇATIŞMALARIN ULUSLARARASI İNSANCIL HUKUK KURALLARINA GÖRE SINIFLANDIRILMASI	8
1.1. ULUSLARARASI SİLAHLI ÇATIŞMALAR	19
1.1.1. Savaş İlanı	20
1.1.2. Silahlı Çatışmalar/Uyuşmazlıklar	21
1.1.3. İşgal	24
1.1.4. Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri.....	30
1.2. ULUSLARARASI NİTELİKTE OLMAYAN SİLAHLI ÇATIŞMALAR ...	34
1.2.1. 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri Ortak Madde 3	36
1.2.1.1. Tanım ve Unsurlar.....	38
1.2.1.2. Yer – Zaman Bakımından Uygulanma.....	42
1.2.2. 1977 Tarihli II Numaralı Ek Protokol	46
1.2.3. Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü’nde Yer Alan Düzenleme	48
1.3. SİLAHLI ÇATIŞMALARIN KARMAŞIKLAŞAN YAPISI	50
1.3.1. Silahlı Çatışmaların Uluslararasılaşması.....	51
1.3.1.1. Üçüncü Tarafça Yapılan (Silahlı) Müdahale.....	53
1.3.1.2. Karma Çatışmalar.....	62
1.3.1.3. Rızanın Önemi	64
1.3.2. Silahlı Çatışmaların Sınıflandırılmasında Üçüncü Kategoriye İlişkin Tartışmalar	67
1.4. SURİYE’DEKİ SİLAHLI ÇATIŞMALARIN SINIFLANDIRILMASI	69
1.4.1. Ayaklanmaların Tarihsel Arka Planı, Çatışmaların Başlangıcı ve Seyri.....	69
1.4.2. Suriye’de Yaşanan Uluslararası Silahlı Çatışmalar	75
1.4.2.1. Diğer Devletler ile Devlet-Dışı Silahlı Gruplar Arasındaki Çatışmalar	77
1.4.2.2. Doğrudan Suriye Hükümeti’ni Hedef Alan Askeri Operasyonlar.....	80

1.4.3. Suriye’de Yaşanan Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalar	83
1.4.3.1. Suriye’deki Çatışmalarda Yer Alan Devlet-Dışı Silahlı Gruplar	84
1.4.3.2. Devlet-Dışı Grupların Yer Aldıkları Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalar	87
1.4.3.3. Yabancı Devletlerin Suriye’deki Devlet-Dışı Silahlı Gruplar Üzerindeki Kontrolü.....	91

İKİNCİ BÖLÜM

2. SURIYE’DEKİ SİLAHLI ÇATIŞMALARDA YAŞANAN İNSANCIL HUKUK İHLALLERİ	93
2.1. ULUSLARARASI İNSANCIL HUKUKUN TEMEL İLKELERİ	94
2.1.1. Ayrım Gözetme İlkesi	96
2.1.2. Askeri Gereklik İlkesi	101
2.1.3. Gereksiz Acı Çekilmesine Sebep Olma Yasası	104
2.1.4. Orantılılık İlkesi	106
2.1.5. Temel İlkelerle İlişkin Kısa Bir Değerlendirme	109
2.2. ÖZEL KORUMADAN YARARLANAN KİŞİLER	111
2.2.1. Tıbbi ve Dini Personel	111
2.2.2. Yaralı ve Hastalar.....	114
2.2.3. Kadınlar.....	116
2.2.4. Çocuklar	119
2.2.5. Gazeteciler	123
2.2.6. Yerinden Edilen Kişiler.....	125
2.3. ÖZEL KORUMADAN YARARLANAN MALLAR/NESNELER	129
2.3.1. Tıbbi Birimler	129
2.3.2. Kültürel Varlıkların (Malların) Korunması.....	131
2.3.3. Tehlikeli Güçler İçeren Yapı ve Tesisler	138
2.3.4. Çevrenin Korunması	139
2.3.5. Özel Bir Korumadan Yararlanan Diğer Mallar ve Bölgeler/Yerler	145
2.4. SİLAHLI ÇATIŞMALARDA KULLANILAN YÖNTEM VE ARAÇLARA İLİŞKİN SINIRLAMALAR/YASAKLAMALAR	146
2.4.1. Kullanılması/Başvurulması Yasaklanan/Sınırlandırılan Yöntemler.....	147
2.4.1.1. Muhariplerin Korunması Amacıyla Yasaklanan/Sınırlandırılan Yöntemler	148
2.4.1.2. Sivillerin ve Sivil Nitelikli Malların Korunması Amacıyla Yasaklanan/Sınırlandırılan Yöntemler	151

2.4.2. Silahlı Çatışmalarda Kullanılabilecek Silahlara İlişkin Yasaklar/ Sınırlamalar.....	158
2.4.2.1. Konvansiyonel Silahlara İlişkin Yasaklar/Sınırlamalar	159
2.4.2.2. Kitle İmha Silahlarına İlişkin Yasaklar ve Sınırlamalar.....	165
2.4.3. Uluslararası İnsancıl Hukukta Devletlerin Silahlara İlişkin Diğer Yükümlülükleri.....	169
2.5. SURİYE'DEKİ DURUMUN/İHLALLERİN TESPİTİ.....	171
2.5.1. Suriye'deki Çatışmalarda Temel İlkelerin İhlalini Oluşturan Durumlar ...	172
2.5.2. Özel Koruma Altındaki Kişilere Yönelik Saldırımlar	175
2.5.3. Özel Koruma Altındaki Mallara Yönelik Saldırımlar/İhlaller.....	180
2.5.4. Suriye'deki Silahlı Çatışmalarda Araç ve Yöntemlere İlişkin İhlaller	181

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SURİYE'DEKİ SİLAHLI ÇATIŞMALARDA YAŞANAN İNSANCIL HUKUK İHLALLERİNDEN DOĞAN SORUMLULUK.....	187
3.1. ULUSLARARASI SORUMLULUK HUKUKU	188
3.1.1. Genel Olarak	188
3.1.2. Devletlerin Uluslararası Sorumluluğu.....	191
3.1.2.1. Devletin Sorumluluğunun Şartları/Unsurları	193
3.1.2.1.1. Uluslararası Yükümlülüğün İhlali	194
3.1.2.1.2. Uluslararası Hukuka Aykırı Davranışın Devlete Atfedilmesi	198
3.1.2.1.2.1. Devletin Organının/Görevlisinin Eylemi	198
3.1.2.1.2.2. Sivil Yüklenicilerin Eylemleri	200
3.1.2.1.2.3. Başka Devletin Emrine Verilen Organların Eylemleri.....	202
3.1.2.1.2.4. Ultra Vires Eylemler	202
3.1.2.1.2.5. Üçüncü Kişilerin/Tarafın Eylemleri	204
3.1.2.1.2.6. Başka Bir Devletin Eylemi Nedeniyle Sorumluluk.....	210
3.1.2.1.3. Hukuka Aykırılığı Ortadan Kaldıran Durumlar	212
3.1.2.1.3.1. Devletin Rızası	215
3.1.2.1.3.2. Karşı Önlemler	216
3.1.2.1.3.3. Mücbir Sebep	219
3.1.2.1.3.4. Tehlike Hali.....	219
3.1.2.1.3.5. Zaruret Hali	220
3.1.2.2. Devletin Sorumluluğunun İleri Sürülmesi	221
3.1.2.2.1. Sorumluluğu İleri Sürme Hakkına/Yetkisine Sahip Olan Devlet.....	222
3.1.2.2.2. Bildirimde Bulunma.....	224
3.1.2.3. Erga Omnes Yükümlülüklerin İhlali ve Devletin Sorumluluğu	226

VIII

3.1.2.4. Devletin Sorumluluğunun Sonuçları	231
3.1.3. Devlet Dışı Silahlı Grupların Uluslararası Sorumluluğu.....	235
3.2. ULUSLARARASI SUÇLAR.....	240
3.2.1. Savaş Suçları.....	241
3.2.1.1. Savaş Suçunun Unsurları	243
3.2.1.2. Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü'nde Savaş Suçları	248
3.2.2. İnsanlığa Karşı Suçlar	251
3.2.2.1. Eylemin Yaygın veya Sistematik Saldırının Bir Parçası Olarak Gerçekleştirilmesi	255
3.2.2.2. Saldırının Herhangi Bir Sivil Nüfusa Yönelik Yapılması	257
3.2.2.3. Failin Yaygın veya Sistematik Saldırının Bilincinde/Farkında Olması	260
3.2.3. Soykırım Suçu.....	262
3.2.3.1. Suçun Maddi Unsurları	265
3.2.3.2. Grubun ve Mensuplarının Belirlenmesi/Tespit Edilmesi	269
3.2.3.3. Suçun Manevi Unsurları	270
3.3. SURİYE'DEKİ SİLAHLI ÇATIŞMALARDA İHLALLERDEN DOĞAN SORUMLULUĞUN TESPİTİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ	273
3.3.1. Uluslararası İnsancıl Hukuka Riayetın Sağlanması	281
3.3.2. Sorumluluğun Tespitinde Suriye'ye Özgü Sorunlar	286
SONUÇ	292
KAYNAKÇA.....	299

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	:	Avrupa Birliđi
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e	:	Adı geçen eser
a.g.m	:	Adı geçen makale
AJIL	:	American Journal of International Law
BKSS	:	Belirli Konvansiyonel Silahlar Sözleşmesi
BM	:	Birleşmiş Milletler
CS	:	Cenevre Sözleşmeleri
CS I	:	Savaş Alanında Yaralı ve Hasta Silahlı Kuvvet Mensuplarının Durumlarının İyileştirilmesine Dair Sözleşme
CS II	:	Denizdeki Yaralı, Hasta ve Kazazede Silahlı Kuvvet Mensuplarının Durumlarının İyileştirilmesine Dair Sözleşme
CS III	:	Savaş Esirlerine Yapılacak Muameleye İlişkin Sözleşme
CS IV	:	Savaşta Sivil Kişilerin Korunmasına İlişkin Sözleşme
CUP	:	Cambridge University Press
Çev.	:	Çevirmen
ÇEVMOD	:	Çevresel Modifikasyon Tekniklerinin Askeri veya Diğer Saldırgan Amaçlarla Kullanılmasının Yasaklanmasına Dair Sözleşme
DDSG	:	Devlet-Dışı Silahlı Grup/Gruplar
ECOWAS	:	Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluđu
Ed.	:	Editör
EJIL	:	European Journal of International Law
EP I	:	1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerine Ek Uluslararası Silahlı Çatışmalarda Mağdurların Korunmasına Dair 1977 tarihli Protokol
EP II	:	1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerine Ek Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalarda Mağdurların Korunmasına Dair 1977 tarihli Protokol

EYUCM	:	Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi
HRW	:	Human Rights Watch
HTŞ	:	Heyet Tahrir el-Şam
I.C.J.	:	International Court of Justice
ICC	:	International Criminal Court
ICRC	:	International Committe of the Red Cross
ICTR	:	International Criminal Tribunal for Rwanda
ICTY	:	International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia
ILC	:	International Law Commission
IRRC	:	International Review of the Red Cross
İŞİD	:	Irak Şam İslam Devleti
İKSÖCTM	:	İnsanlığa Karşı Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılmasına dair Taslak Maddeler
JICL	:	Journal of International Criminal Law
MPEPIL	:	Max Planck Encyclopedia of Public International Law
NATO	:	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
oup	:	Oxford University Press
ÖSO	:	Özgür Suriye Ordusu
p.	:	Page
para.	:	Paragraf
paras.	:	Paragraflar
RUCM	:	Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi
RULAC	:	Rule of Law in Armed Conflicts
s.	:	Sayfa
SDG	:	Suriye Demokratik Güçleri
ss.	:	Sayfalar arası
TAAD	:	Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
UAD	:	Uluslararası Adalet Divanı
UCM	:	Uluslararası Ceza Mahkemesi
UHK	:	Uluslararası Hukuk Komisyonu
UKK	:	Uluslararası Kızılhaç Komitesi
UNEP	:	United Nations Environment Programme
UNTS	:	United Nations Treaty Series
USAD	:	Uluslararası Sürekli Adalet Divanı
v.	:	Versus
vd.	:	Ve devamı
Vol.	:	Volume

GİRİŞ

Suriye “İç Savaşı’nın” onuncu yılının geride kaldığına ilişkin haberlere, 2021 yılının Mart ayında ulusal ve uluslararası medyada yer verilmiştir¹. Söz konusu sürecin Suriyeli gençler üzerindeki etkisini ele alan bir rapor yayımlayan Uluslararası Kızılhaç Komitesi’nin (UKK) ilgili raporunda, Suriye’deki şiddet sarmalının bir jenerasyonun gençliğini çaldığından bahsedilmektedir². Suriye’deki “iç savaş”, sadece Suriyeli gençler üzerinde değil; Suriye toplumunun tamamı üzerinde etkisi belki de hiçbir zaman silinemeyecek derin izler bırakmıştır. Söz konusu silahlı çatışma halinin olgusal ve hukuki yönlerden sona erdiğini söyleyebilmek henüz mümkün gözükmemektedir.

Suriye’deki durum, uluslararası hukuk bağlamında uluslararası insanî hukuk ile uluslararası sorumluluk hukuku alanlarını yakından ilgilendiren pek çok soruyu da gündeme getirmektedir. Bu tez çalışmasında Suriye’deki silahlı çatışmaların uluslararası insanî hukuk ve uluslararası sorumluluk hukuku bağlamında detaylı bir analizinin yapılmasına gayret edilecektir. Yapılacak analizde Suriye’de yaşanan silahlı çatışmaların ilgili uluslararası insanî hukuk kuralları çerçevesinde sınıflandırılması, silahlı çatışmalarda gerçekleştirilen eylemlerin hangi insanî hukuk kurallarını ihlal ettikleri, söz konusu ihlalleri gerçekleştiren devletler ile devlet-dışı silahlı grupların ihlallerden doğan uluslararası sorumluluklarının tespiti hususları detaylı biçimde irdelenecektir.

---

¹ BBC Türkçe, “Suriye’de savaşın 10 yılında 10 kritik dönüm noktası”, (15 Mart 2021), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56377932> (Erişim Tarihi: 15/05/2021); Aljazeera, “Syria’s war: Ten years – and counting”, (15 March 2021), <https://www.aljazeera.com/news/2021/3/15/syria-ten-years-of-war> (Erişim Tarihi: 21/05/2021).

² ICRC, A Decade of Loss: Syria’s Youth After Ten Years of Crisis, 10 March 2021, s. 3. İlgili rapora şu adresten ulaşılabilir: https://www.icrc.org/sites/default/files/wy-siywg/Worldwide/Middle-East/syria/icrc-syria-a-decade-of-loss_en.pdf (Erişim Tarihi: 20/05/2021).

Çalışmanın bölümlerine, ilgili bölümlerin kapsam ve içeriğine ilişkin açıklamalara başlamadan önce, çalışmada tercih edilecek kavramlar ile yöntemin berraklaştırılması yerinde olacaktır. Uluslararası hukuk öğretisinde devletlerin ve diğer uluslararası hukuk kişilerinin silahlı çatışmaların yürütülmesinde riayet etmeleri gereken hukuk kuralları nitelendirilirken savaş hukuku, silahlı çatışmalar hukuku, insancıl hukuk gibi farklı kavramlar kullanılmaktadır. Günümüzde ilgili kurallar sadece çatışmanın taraflarının kullanabilecekleri araç (silah) ve yöntemlere ilişkin sınırlama getirmekle kalmayıp, aynı zamanda silahlı çatışmalar sırasında kişilerin çatışmanın olumsuz etkilerine karşı korunması için sahip oldukları haklar ve bu bağlamda çatışan tarafların yerine getirmeleri gereken yükümlülükler de öngörmektedir. Belirtilen durum göz önüne alınarak, çalışma kapsamında söz konusu kuralları nitelendirmek için uluslararası insancıl hukuk kavramı tercih edilecektir³.

Kavramsal berraklaştırma çerçevesinde üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise çalışma kapsamında Suriye'deki durumu nitelendirmek için günlük dilde ve medyada sıklıkla kullanılan "iç savaş" kavramının tercih edilmeyeceğidir. II. Dünya Savaşı sonrası 1945 yılında Birleşmiş Milletler (BM) Örgütü'nün⁴ kurulması ve devamında 1949 yılında uluslararası insancıl hukuk alanında günümüzde de büyük öneme sahip olmayı sürdüren Cenevre Sözleşmeleri'nin (CS)⁵ kabul edilmeleriyle

---

³ Amanda Alexander, insancıl hukuk kavramının uluslararası hukuk alanında ilk kez 1970'li yıllarda kullanılmaya başlanıldığını belirterek, ilgili kavramın 1977 tarihli Ek Protokoller aracılığıyla kodifiye edildiğini ve yirminci yüzyılın sonunda uluslararası hukuk alanında kabul gördüğünü ifade etmektedir. Hem kavramın hem de uluslararası insancıl hukuk rejiminin tarihsel gelişiminin ele alındığı ilgili çalışma için bkz. Amanda Alexander, "A Short History of International Humanitarian Law", *European Journal of International Law (EJIL)*, Vol. 26, No. 1, (2015), ss. 109-138.

⁴ United Nations, *Charter of the United Nations*, 24 October 1945, 1 UNTS XVI. BM Şartı'nın tam metnine (İngilizce olarak) şu adres üzerinden ulaşılabilir: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter> (Erişim Tarihi: 21/05/2021).

⁵ Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field (Adopted 12/08/1949, entered into force 21/10/1950) 75 UNTS 31; Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea (Adopted 12/08/1949, entered into force 21/10/1950) 75 UNTS 85; Geneva Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War (Adopted 12/08/1949, entered into force 21/10/1950) 75

beraber, uluslararası hukukta silahlı kuvvete başvurulmasının hukukiliği (*jus ad bellum*) ile silahlı kuvvete başvurulduktan sonra iki taraf arasında yaşanan silahlı çatışmalarda uyulması gereken kuralları düzenleyen hukuki rejim (*jus in bello*) arasında bir ayrıma gidilmeye başlanmıştır⁶. Söz konusu ayırım çerçevesinde uluslararası insancıl hukuk alanında devletlerin bir silahlı çatışmayı “savaş” olarak adlandırıp adlandırmadıklarının, ilgili insancıl hukuk kurallarının söz konusu silahlı çatışmaya uygulanabilmesi açısından belirleyici olması durumu ortadan kalkmıştır. Başka bir deyişle, uluslararası insancıl hukuk alanında olgusal durumlar göz önüne alınarak ilgili insancıl hukuk kurallarının uygulanmaları ve silahlı çatışmaların sınıflandırılmaları anlayışı hâkim olmuştur⁷. Belirtilen tüm bu hususlar göz önüne alınarak Suriye’deki silahlı çatışmalar nitelendirilirken ve silahlı çatışmaların sınıflandırılmasına ilişkin öğretilerdeki görüşler ile uygulamalar irdelenirken, uluslararası silahlı çatışma ve uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışma kavramları tercih edilecektir.

Kavramsal berraklaştırmadan sonra yönetime ilişkin altı çizilmesi gereken husus ise, çalışma kapsamında irdelenecek konulara dair betimleyici ve normatif niteliği haiz⁸ soruların sorularak, bu çerçevede bir

---

UNTS 135; Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War (Adopted 12/08/1949, entered into force 21/10/1950), 75 UNTS 287.

⁶ ICRC, “What are jus ad bellum and jus in bello?”, (22 January 2015), <https://www.icrc.org/en/document/what-are-jus-ad-bellum-and-jus-bello-0> (Erişim Tarihi: 21/05/2021); Ayşe Nur Tütüncü, *İnsancıl Hukuka Giriş*, 2. Baskı, İstanbul: Beta, 2012, s. 12-13.

⁷ Hans-Peter Gasser, “Humanitarian Law, International” (December 2015), içinde Rüdiger Wolfrum (Ed.), *Max Planck Encyclopedia of Public International Law (MPEPIL)*, online edition, para. 13. MPEPIL içerisinde yer alan girdilerin hepsine şu adres üzerinden ulaşılmıştır: <https://opil.ouplaw.com/home/mpil> (Erişim Tarihi: 30/10/2020). Uluslararası insancıl hukuk kuralları, silahlı kuvvete başvurma uluslararası hukuka uygun olup olmamasından bağımsız olarak silahlı çatışmanın tüm taraflarına uygulanacağı için çalışma kapsamında Suriye’deki silahlı kuvvete başvurulması durumlarının *jus ad bellum* çerçevesinde bir analizi yapılmayacaktır. *Jus in bello* rejimi ile sınırlı olarak Suriye’deki silahlı çatışmalar ele alınacaktır.

⁸ Uluslararası hukuk alanında betimleyici (*descriptive*) ve normatif (*normative*) araştırma soruları/yöntemleri hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Eliav Lieblich, “How to Do Research in International Law? A Basic Guide for Beginners”, *Harvard International Law Journal Online*, Vol. 62, (2021), ss. 3-8. İlgili makaleye şu adres üzerinden ulaşılabilir: <https://harvardilj.org/2021/01/how-to-do-research-in-international-law-a-basic-guide-for-beginners/> (Erişim Tarihi: 15/05/2021).

inceleme gerçekleştirileceğidir. Somutlaştırmak gerekirse, mevcut uluslararası insancıl hukuk rejiminin silahlı çatışmaların sınıflandırılması ile çatışmaların yürütülmesinde kullanılacak araç ve yöntemlere ilişkin yasaklar-sınırlamalar ve silahlı çatışmalarda kişilere/mallara sağlanan güvenceleri düzenleyen kuralları betimleyici biçimde incelendikten sonra, söz konusu düzenlemelerin nasıl yorumlanması gerektiği ve Suriye'deki çatışmalara nasıl uygulanabileceği hususunda normatif önermeler/argümanlar ortaya konulmaya çalışılacaktır. Aynı şekilde uluslararası sorumluluk hukuku çerçevesinde devletlerin ve devlet-dışı silahlı grupların uluslararası insancıl hukuk ihlallerinden doğan sorumlulukları irdelenirken, ilgili yazılı ve teamül niteliğini haiz düzenlemeler betimleyici biçimde ele alındıktan sonra, söz konusu düzenlemelerin yorumlanmaları ile Suriye'deki silahlı çatışmalara uygulanmaları hususlarında normatif önermeler/argümanlar ileri sürülecektir. Böylece, uluslararası insancıl hukuk ile uluslararası sorumluluk hukukuna ilişkin düzenlemelerin hem genel anlamda hem de Suriye özelinde silahlı çatışmaların sınıflandırılmasında ve çatışmalarda yaşanan ihlallerin tespit edilmesinde sağladığı olanaklar ile yetersiz kaldıkları hususlar belirlenmeye çalışılacaktır.

Kavramsal tercihlere ve yönteme dair açıklamalardan sonra, tez çalışmasının kapsam ve içeriğine ilişkin berraklaştırma yapılması yerinde olacaktır. Çalışma üç ana bölümden oluşacaktır. Üç bölümün hepsinde, öncelikle ele alınacak konunun teorik-doktrinsel boyutu irdelenecek; konuya ilişkin hukuki düzenlemelerin neler oldukları, uygulama ve öğretide üzerinde uzlaşma bulunmayan tartışmalı yönlerine dair yorumlar incelendikten sonra, teorik incelemede belirtilen hususlar Suriye'deki silahlı çatışmalarda yaşanan durumlara tatbik edilecektir. Böylece ele alınacak konuların hem genel anlamda hem de Suriye özelinde bütünsel bir analizinin gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde, Suriye'deki silahlı çatışmaların uluslararası insancıl hukuk kuralları bağlamında sınıflandırılması hususu ele alınacaktır. Bir önceki paragrafta da belirtildiği üzere, konunun bütünsel biçimde analiz edilebilmesi için öncelikle uluslararası insancıl hukukta silahlı çatışmaların sınıflandırılmasına ilişkin kurallar ve ilgili kuralların *ad hoc* – uluslararası mahkemeler tarafından nasıl yorumlandıkları irdelenecektir. Silahlı çatışmaların sınıflandırılmasına ilişkin öğreti ve uygulamadaki tüm görüşler ortaya koyulduktan sonra, sınıflandırmaya dair

hangi görüşün esas alınacağı gerekçeleriyle birlikte açıklanarak bu çerçevede ilk bölümün son kısmında Suriye'deki silahlı çatışmaların nasıl sınıflandırılabilirler hususu incelenecektir.

Çalışmanın ilk bölümünde Suriye'deki silahlı çatışmaların sınıflandırılması konusunun ele alınmasının nedeni şu şekilde açıklanabilir: Suriye topraklarındaki silahlı çatışmalara birden fazla tarafın müdahil olduğu, müdahil olan tarafların hem devlet hem de devlet-dışı silahlı gruplardan (DDSG) oluştuğu hususları göz önüne alındığında, ortada çok katmanlı ve karmaşık bir durumun bulunduğu açıktır. İlgili durumun nüanslı bir analizinin yapılabilmesi için Suriye topraklarında yaşanan birden fazla çatışmanın sınıflandırılarak uluslararası insancıl hukukun hangi kurallarının ilgili çatışma/çatışmalara uygulanacağı ortaya koyulmalıdır.

Uluslararası insancıl hukukta, uluslararası silahlı çatışmalara ilişkin yazılı düzenlemeler, uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar ile karşılaştırıldığında nicelik ve nitelik yönlerinden daha fazladır⁹. İki silahlı çatışma türü için öngörülen farklı rejimler, son yıllarda UKK ve konuyu ele alan *ad hoc* – uluslararası mahkemelerin, uluslararası insancıl teamül hukuku kurallarının uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalara uygulanabileceği yönündeki yorumlarıyla görece azalmış olsa da, savaş esiri statüsüne sahip olma, özgürlüğünden yoksun bırakılma, çatışmalar sırasında hedef alınabilme gibi kimi konularda her iki çatışma türü arasındaki farklılıklar teori ve uygulamada hala sürmektedir¹⁰. Bu bağlamda Suriye topraklarında yaşanan silahlı çatışmaların uluslararası insancıl hukuk kurallarına göre titiz bir şekilde sınıflandırılarak, ilgili çatışmalara hangi hukuki rejimin uygulanacağını tespit edilmesi büyük önem taşımaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise Suriye'deki silahlı çatışmalarda yaşanan insancıl hukuk ihlalleri incelenecektir. Suriye'de hangi hususlarda ihlallerin yaşandığının daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle uluslararası insancıl hukukun temel ilkeleri, uluslararası insancıl hukukta özel korumadan yararlanan kişiler ve mallar ile silahlı çatışmalarda

⁹ Robert Kolb, *Advanced Introduction to International Humanitarian Law*, Cheltenham: Edward Elgar, 2014, s. 36-37.

¹⁰ Leslie C. Green, *The Contemporary Law of Armed Conflict*, Second Edition, Manchester: Manchester University Press, 2000, s. 57-58.

kullanılabilecek araç ve yöntemlere getirilen sınırlamalar/yasaklar hususları irdelenecektir. Belirtilen konular ele alındıktan sonra, Suriye’deki çatışmalarda yaşanan insancıl hukuk ihlalleri, BM Suriye Araştırma Komisyonu’nun söz konusu ihlalleri mevcut şartlar çerçevesinde olabildiğince detaylı olarak belgeleyen raporları¹¹ esas alınarak ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise, Suriye’deki silahlı çatışmalarda yaşanan insancıl hukuk ihlallerinden doğan sorumluluk konusu ele alınacaktır. Bu bağlamda ilk olarak uluslararası sorumluluk hukuku çerçevesinde devletlerin ve devlet-dışı silahlı grupların uluslararası hukuka aykırı davranışlardan doğan sorumlulukları meselesi incelenecek; sonrasında uluslararası hukukta yer alan buyruk kuralların (*jus cogens*) ciddi ihlalleri bağlamında silahlı çatışmalarda yaşanan ihlaller bakımından sıklıkla gündeme gelen uluslararası suçlar konusu kapsamında savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ile soykırım suçunun unsurları ile söz konusu suçların aralarındaki farklılıklar irdelenecektir. Üçüncü bölümün son kısmında Suriye’deki silahlı çatışmalarda gerçekleştirilen ihlaller bağlamında ilgili suçların işlenip işlenmedikleri ve söz konusu ihlaller

---

¹¹ Komisyonun tam adı Birleşmiş Milletler (BM) Uluslararası Bağımsız Suriye Arap Cumhuriyeti Araştırma Komisyonu’dur (*Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic*). BM İnsan Hakları Konseyi’nin 22 Ağustos 2011 tarih, S-17-1 sayılı kararıyla göreve başlayan Komisyon, Suriye’de yaşanan insan hakları –ve silahlı çatışmanın uluslararası insancıl hukuk kurallarının uygulanabileceği aşamaya gelmesiyle beraber insancıl hukuk- ihlallerinin belgelendirilip, ilgili ihlalleri gerçekleştiren kişi ve grupların tespit edilmesi amacıyla görevlendirilmiştir. Komisyonun görev süresi, İnsan Hakları Konseyi tarafından birçok kez uzatılmıştır. Komisyonun, Suriye’deki durumu belgelendirme hususunda karşılaştığı en önemli engel, Suriye Hükümeti tarafından ülkeye girişine şimdiye kadar izin verilmemesidir. Çalışma kapsamında Komisyonun tam ismi yerine BM Suriye Araştırma Komisyonu ifadesinin kullanılması tercih edilecektir. Yine Suriye Arap Cumhuriyeti yerine de ilgili devleti belirtmek için Suriye kelimesi tercih edilecektir. Söz konusu Komisyonun adı Türkçe’ye BM Suriye Soruşturma Komisyonu olarak da çevrilmektedir. Ancak Komisyonun bağlayıcı karar verme/yargılama yapma yetkisi bulunmadığı için çalışma kapsamında ilgili Komisyonun isminin Türkçe çevirisi olarak BM Suriye Araştırma Komisyonu tercih edilecektir. BM Suriye Araştırma Komisyonu hakkında daha fazla bilgiye ve Komisyon tarafından yayımlanan raporlara-belgelere, şu adresten ulaşılabilir: <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/hrc/iicisyria/pages/independent-internationalcommission.aspx> (Erişim Tarihi: 20/05/2021).

nedeniyle çatışmanın tarafları olan devletler ile devlet-dışı silahlı grupların sorumluluklarının tespiti hususunda mevcut hukuki düzenlemeler çerçevesinde sahip olunan imkanlar ile yetersizlikler ortaya konulmaya gayret edilecektir. Üçüncü bölüme ilişkin, çalışmanın kapsam ve içeriğini de yakından ilgilendiren şu önemli hususun vurgulanması yerinde olacaktır: Suriye'deki silahlı çatışmalarda gerçekleştirilen insancıl hukuk ihlalleri bağlamında bireylerin cezai sorumluluğu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu çalışmada insancıl hukuk ihlallerinden doğan/kaynaklanan sorumluluk bağlamında devletler ile devlet-dışı silahlı grupların sorumluluklarıyla sınırlı bir inceleme yapılacaktır¹².

Çalışmanın “Sonuç” kısmında daha önceki üç bölümde ortaya koyulan argümanlar kısaca özetlenerek, Suriye'deki silahlı çatışmaların sınıflandırılması ve çatışmalarda yaşanan insancıl hukuk ihlallerinin tespitinde, uluslararası hukukun sahip olduğu olanaklar ile yetersiz kaldığı hususlar ortaya konulmaya gayret edilecektir. Böylece tarihsel, sosyal, siyasi, kültürel vb. birden çok boyutu olan Suriye'deki yaklaşık on yıllık sürecin, uluslararası insancıl hukuk ve uluslararası sorumluluk hukuku perspektifinden olabildiğince net bir fotoğrafının elde edilmesi hedeflenmektedir.

---

¹² Çalışmanın kapsam ve içeriğine ilişkin belirtilmesi gereken bir diğer husus ise, kadadaki silahlı çatışmalarda uygulanan insancıl hukuk kuralları çerçevesinde bir analiz-değerlendirmenin yapılacağıdır. Uluslararası insancıl hukukun –deniz ve hava da dahil olmak üzere- uygulandığı tüm alanlara (*domain*) ilişkin ayrıntılı bir inceleme için bkz. Sarah McCosker, “Domains of Warfare”, içinde *The Oxford Guide to International Humanitarian Law* (Edited by Ben Saul and Dapo Akande), First Edition, New York: Oxford University Press (OUP), 2020, ss. 77-98.